

Mesterei: Krúdy Gyula, Bartók Béla, József Attila. Mint előző könyvében (*Ne sírjatok 1966.*), ebben is tiszteleg előttük (*Interjú*), de ez nem himnikus áhítat, inkább az értelmiségi, racionális elme, a szemlélődő életformára kárhoztatott magány és betegség sújtotta férfi összehasonlító számvetése.

A régi motívum: ifjúsága első színhelye, a falu, nagyobb fényt-árnyékot vetően tér vissza az új kötetben. (A csermői asszony, Nagypám, Varga öreganyám, A meggúfa másodikán virágzott, A negyedik osztály stb.) Számos prózaversben is a nagyszülők, vidéki környezet, érkező és távozó szerelmek: az örök jelenidejűségben fénylő etnikai szférából fölbukó mozzanatok a megmaradt ösztönzők; ezek terjedelmileg is legnagyobb összefoglalása az 1943-ban írott, de itt először megjelenő kétszázhusz soros: *Vers a múltó ifjúságról*.

Simonyi a költő társadalmi jelentőségéről kialakult nézetekkel nem foglalkozik, önmegváltással nem kísérletezik, ars poeticát sem ír; ha látszatra mégis, akkor könyve záróverse (*Kérdések egy halottas ágyhoz s a hulla válaszol* minősülhet ilyennek, mint gondolati líránk megjegyzésre, maradandóságra érdemes teljesítménye: „Mondd, elkezdened újra, előlről, ha lehetne? — Nem! — Halod! — előlről! — ha lehetne! — Nem! — Hát nem érted? — a mai eszeddel! — Ma sincs több eszem. — De nem a fejeddel rohanván a falnak, mint régen! — Akkor az volt az egyetlen esélyem. — De ma! ma már az a tengernyi tapasztalat! — Még arra se elég, hogy fejfel nekirohanván áttörjem azt a falat...”

Simonyi Imre tüntetően újkonzervatív a hagyományos versformák, helyzetek vállalásában; ebben Kálnoky Lászlóhoz hasonlít. Nemzedéke költőitől azáltal különböztethető meg, hogy azt írja, amit gondol, mellőzve az artistikumot. Elszánt keserűsége mély férfilírást szuggerál. Fegyelmezett sorsvállalása az élveboncoló magyarázatkereséssel szövetkezve megteremtette azt a verstípust, amelyet a rezignáció és az ironia véd a patetikus felhangoktól. (*Szépirodalmi Könyvkiadó, 1970.*)

SOLYMOS IDA

KALÁSZ MÁRTON: ÉJFÉLI KÖRMENET

Az *Éjféli körmenet* verseiből — a *Hajnali szekerek*-től a *Nincs semmi baj-ig* — határozott költői fejlődés rajzolódik ki. A megtett út szimptomatikus, hiszen egyetlen költői pályában rajzolja fel azt az ívet, amit újabb költészetünk, különösen a fiatalabb, az ötvenes évek közepén induló nemzedékek fejlődése mutat. Ez a fejlődés az élménylíra meghaladását jelenti: az elvontabb fogalmazás és a filozofikusabb mondanivaló diadalát.

Kalász Márton költészetéből szépen kiolvashatók ennek a változásnak a fordulói, fejlődési szakaszai. Az első hangsúlyosabb vers: a *Hajnali szekerek* egy falusi hajnal látványát érzékelteti, pontos képet ad, a közvetlen festői élmény hitelével beszél. Arányos képek, közlő stílus, „hagyományos” metaforák, a látvány színeire utaló jelzők fejezik ki a hajnal szépségét, idilljét: „Ezüstben fűrésztött hajnali földek; / lucernák lilája s várakozó / árpáknak éretlen arany-zöldje — / csillámlik, pezsdül az egész határ.” E látvány a természet és az ember harmóniáját sugallja, s a költő derűs lélekkel szemléli ezt a harmóniát.

A látvány verbális kifejezése, az egyszerű festői leírás után a *Ha fölül ismét* című vers hozza az elmélyültség első elemét: a meditációt. Emlékekből építkezik ez a vers: „Távolban erdők sírnak, csattogó / szerszámok alatt véreznek a fák. / Úgy hallod, fölcsendül egy nótászó, / és rád borul zokogva a világ...” Az emlékezés így

lírai vallomássá, megrendüléssé fejleszti a leírásban testet öltő költői érzést; vagyis személyesebb fogalmazással váltja fel a korábbi tárgyyszerűbb közléseket. Ez a folyamat folytatódik azután *A szökött ló elégiája* című versben, Kalász költészetének egyik középponti darabjában. Ez a vers a tárgyiasságot végképp személyes vallomással cseréli fel, a külvilág helyett a személyiség helyzetére, konfliktusaira figyel. Szimbolikus értelmű és erejű képek sorában mondja el a „szökött ló” történetét, valójában a természetes közegéből — a vidéki élet harmóniájából — kiszakadó költő sorsát:

*s áll ez a szegény szökött ló
szűkülve kapar s nyihog
épít a homály köréje
sok tüskés karám-dúcot*

*sehol egy árva szekérnyom
szívére fájdalom ül
mi lesz ha bokros lidércek
közt itt marad egyedül*

*mindjobban befelefonódik
a lép dús indáiba
s már nem is jön soha senki
hogyan elvezesse haza? ...*

Az itt megfogalmazott idegenség és bizonytalanság egy egész nemzedék élménye volt: a faluról városba, Budapestre került fiatalok élték át egy másik, szokatlan életrend és civilizáció tapasztalatai között. Kalász Márton mellett Takács Imre és Csoóri Sándor, majd Ágh István és Bella István is hangot adtak neki.

A *szökött ló elégiája* már korszerű szimbólumteremtő költői módszert alkalmazott. A következő nagyvers: az *Éjjeli körmenet* viszont az absztraktabbá válás egy másik lehetőségével tett sikeres kísérletet: Kalász nagy lélegzetű látomásban idézte fel a háborús áldozatok, a koncentrációs táborok vértanúinak szenvedését, emlékét és példáját. A látványköltészetet tehát ezúttal a víziós líra váltotta fel, s ez a vízió ilyen alakzatokban jelenik meg: „látom a sebeket, a halál foltjait — ő, látom magamon; / mintha én is fegyencruhát öltöttem volna, bőrömön / leolvasásig érezném az égetett számok helyét, / mintha nektek adtam volna göncömet, élővoltomat; / már nem is szokatlan fejem épségével e távozó sereg, / tartásommal, vízszintes vállammal, amint a vízőzönben / keskenyül s bolyongva egyre mosódik, mosódik, / hamar a szürkébe torkollik, átlép az isten-szakállon, / s én csak a füstöt nézem, villámló, vézna kezem / hosszan kinyúl — a semmit érinti egy többé / sosem kiáltó, / magasra készülő, rózsák holdjára még emlékező halott...” A látomások sorozata azonban — bármennyire is szabad képtársításokban jelentkezik — a racionalista értelem erejének rendelődik alá. Kalász ugyanis történelmi számvetést készít, most már nem személyes emlékeivel, hanem történelmi tapasztalataival; s e számvetés — vagyis egy racionalis és morális gesztus — uralkodik a látomások, a víziós technika felett.

Mert a Kalász-vers egyik legfőbb tulajdonsága éppen a racionalitás, az intellektus rendező-fegyelmező, a jelenségek összefüggéseit átvilágító ereje. Kalász józan költő, még látomásaiban is. Igazi versépítő módszerét ezért a jelenségek átgondolásában és a gondolatok metaforisztikus megfogalmazásában találta meg. Érett kötetében — *Rapszódiaink évada és Változatok a reményre* című gyűjteményeire gondolok — nem napjainak folyását, nem látványokat, nem tapasztalati élményeket fog verseibe, hanem felismeréseket és gondolatokat. Versei nem a képzelet vagy a retorika lendületével sodródnak, hanem zárt rendbe szerveződnek, geometrikus arányokban építkeznek. Metaforái gazdag képzeletről és élénk megfigyelőerőről tanúskodnak, mégsem a puszta fantázia vagy a megfigyelés termékei; a gondolkodás fegyelme

szerkeszti őket, a fegyelem építi meg belső arányaikat. Kalász Márton versei modern líránknak ahhoz a változathoz tartoznak, amely nem bíz mindent a költői inven-
cióra és a metaforikus fogalmazásra, hanem számol a kompozíciónak és maguknak a
szavaknak az információs és evokatív lehetőségeivel is. Jól fejezi ki ezt a költői
programot az a négysoros, epigrammatikus tömörségű vers, amely az érett Kalász-
líra költészettanának is felfogható: „Nem lazíthat ügyemen senki. / A versekben
mindent szabad. / S legnehezebb kiveredni / érdes világosságomat” (*Négy sor*).

Ennek a poétikának a költői eszközei jelennek meg azután az utóbbi évek ver-
seiben. Gondolati-filozófiai mondanivaló, a legfőbb kategóriák — élet, szerelem,
haza, emberiség — költői summázásának igénye, a szavaknak is súlyt adó fegyel-
mezett fogalmazás építi ezeket a verseket. Általuk vált Kalász Márton új líránk
rokonszenves egyéniségévé, nemzedékének egyik legjobb költőjévé, aki már rég
egyre emelkedő saját útját járja. (*Magvető Könyvkiadó, 1970.*)

POMOGÁTS BÉLA

FÜLÖP ANTAL ANDOR: ŐNARCKEP